

De aftocht der Farizeeërs

Eerste druk, mei 2012

© 2012 Chris Nyqvist

Coverafbeelding: Farizeeërs beschuldigen Christus duccio di buoninsegna

ISBN: 978-90-484-2397-2

NUR: 350

Uitgever: Free Musketeers, Zoetermeer

www.freemusketeers.nl

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de directe of indirecte gevolgen hiervan.

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd, waaronder begrepen het reproduceren door middel van druk, offset, fotokopie of microfilm of in enige digitale, elektronische, optische of andere vorm of (en dit geldt zonodig in aanvulling op het auteursrecht) het reproduceren (I) ten behoeve van een onderneming, organisatie of instelling of (II) voor eigen oefening, studie of gebruik welk(e) niet strikt privé van aard is.

De aftocht der
Farizeeërs

Chris Nyqvist

Dit boek is een gedramatiseerde en geromantiseerde interpretatie van gebeurtenissen. Voor het schrijven van dit boek is gebruik gemaakt van talrijke papieren, digitale en ongeschreven bronnen. In dit boek is om stilistische redenen gekozen voor het weergeven van dialogen in letterlijke vorm. Daarmee heeft de auteur willen aangeven hoe hij de gesprekken heeft beleefd. Het is niet noodzakelijkerwijs een letterlijke weergave van de werkelijkheid.

Voor Anna

PROLOG

Het zou een lentedag kunnen zijn geweest, of een dag in de zomer. Zonder besef van de datum blijft het daarbij. Grauwe wolken zochten hun weg naar onbekende bestemming. Alleen het heldere grijs maakte dat het geen winter of herfst kon zijn.

Binnen, op het Ministerie van Verkeer en Waterstaat aan de Plesmanweg speelde dat geen rol. In de stemmig verlichte kamer met het diepblauwe zitje ging de discussie haar eigen weg.

'Je moet niet vergeten dat Hanja hetzelfde probleem heeft gehad en die was en is een groot voorstander van marktwerking.'

'Vertel me iets wat ik niet weet.'

'Hanja heeft begrepen dat oorlog en zeker oorlog op het verkeerde moment tot niets leidt. Daarom heeft ze alle betrokkenen in commissies gezet.'

'Wat heeft dat haar opgeleverd?'

In de eerste plaats een constructieve opstelling. Je kunt zeggen wat je wilt, maar je kunt hem niet verwijten dat hij niet loyaal heeft meegedaan in de commissies.'

'Dat hoor je mij ook niet zeggen.'

'Hij had voor hetzelfde geld kunnen afhaken en dan hadden we een nietszeggend rapport gehad. Trouwens, Gerrit zou ongetwijfeld de opdracht hebben teruggegeven.'

'Dat kan ik me indenken.'

'Het probleem waar we nu voor staan is: sluiten we een deal met hem of gaan we oorlog voeren?'

'Hoe schat jij dat in?'

'Hij heeft in de afgelopen jaren een geweldige positie opgebouwd. Laten we wel zijn. Hij heeft een grote staat van dienst. Bedrijfsleven, politiek, twee periodes wethouder, sinds jaar en dag actief binnen de partij, een man die van de VSN-groep een concern heeft gemaakt dat staat. Kortom, een man die zichzelf heeft bewezen, een man die staat voor zijn zaak.'

'De vraag was: sluiten we een deal of gaan we oorlog voeren?'

'Ik denk niet dat hij een deal sluit.'

'Waarom niet?'

‘Omdat hij heilig overtuigd is van zijn gelijk.’

‘Ik heb toch niet gezegd dat hij geen gelijk heeft. Ik wil alleen maar weten of jij denkt dat hij bereid is een deal te sluiten.’

‘Als een deal inhoudt dat hij publiekelijk afstand moet doen van datgene waar hij in gelooft, dan is het antwoord nee.’

‘En als we hem de oorlog verklaren?’

‘De vraag is óf we hem de oorlog moeten verklaren.’

‘Ik volg het even niet.’

‘Als we hem nu de oorlog verklaren, verliezen we die.’

‘Waarom?’

‘Omdat zijn positie te sterk is. Zowel binnen als buiten het concern staat zijn positie buiten kijf.’

‘Dan komen we terug op de klassieke vraag: wie heeft de macht?’

‘Wat bedoel je?’

‘Wat ik zeg: wie heeft de macht?’

‘De macht van de Minister is in dit geval beperkt. In feite is de Staat slechts aandeelhouder.’

‘Dus formeel hebben we niets te vertellen. De macht in een structuurvennootschap ligt bij de raad van commissarissen. De raad benoemt en ontslaat de directie.’

‘Dus als we geen oorlog willen, zouden we de raad van commissarissen het werk moeten laten doen.’

‘Dat zal niet eenvoudig zijn.’

‘Waarom niet?’

‘In de eerste plaats heeft tot nu toe de raad van commissarissen volledig ingestemd met het gevoerde beleid. Ik zou ook niet weten waar ze tegen zouden kunnen zijn. De cijfers liegen niet.’

‘In de tweede plaats telt de raad van commissarissen zeven leden, waarvan er slechts twee door de overheid benoemd zijn.’

‘De situatie lijkt mij duidelijk. Het in stand houden van de VSN-groep zoals die nu is, belemmert de introductie van de marktwerking. De politiek wil dat de marktwerking koste wat kost in deze periode zal worden geïntroduceerd. Hij staat dit proces in de weg.’

‘Hij is niet tegen marktwerking.’

‘Laat ik het anders zeggen. De VSN-groep in zijn huidige vorm staat

het proces in de weg. Hij is president van de raad van bestuur en in die positie staat hij het proces in de weg. Er is slechts een conclusie mogelijk: hij moet weg.'

'Zonder oorlog?'

'Als het kan zonder oorlog.'

I.

Het begon met geruchten dat Jos Joosen problemen had in de raad van bestuur van de Athlon Groep. Het ware verhaal kwam pas boven tafel toen Jos er zelf in de vergadering van de raad van commissarissen van de vsn-groep over begon. Hij was betrokken bij een deal met een Franse leasemaatschappij. Het ging om een overname. De andere partij werd in zijn taalgebruik steeds meer vergeleken met het criminele circuit. Een moeilijke situatie dus, maar ach... hij had voor hetere vuren gestaan. Dat laatste kon waar zijn, maar dit vuur werd Jos Joosen uiteindelijk te heet.

Bij elke vergadering van de raad van commissarissen van de vsn-groep zag hij er slechter uit. In de zomer barstte de bom en kwam het debacle in volle omvang naar buiten. Jos Joosen was in de raad van bestuur van de Athlon Groep de eerstverantwoordelijke geweest in deze zaak. De indruk was dat hij met deze zaak de klapper had willen maken om later een betere positie af te dwingen, maar in zijn ijver was hij te ver gegaan. Hij had te veel risico genomen en zijn collegae drongen er op aan dat hij opstapte, gezien zijn verantwoordelijkheid en de negatieve financiële consequenties van de zaak.

In de raad van commissarissen van de vsn-groep bracht hij het verhaal met pathos. Hij had de fouten gemaakt. Hij was, zoals een minister, ministerieel verantwoordelijk en had de uiterste consequentie getrokken. De man die in alle gesprekken vooral bezig was zijn haarplukken in toom te houden, spiegelde de wereld voor dat hij een man van stavast was geweest.

De beleving buiten de vergadering was een andere. Hij had een bok geschoten, was om de tuin geleid en had onderweg een aantal miljoen gulden laten liggen waarvan niemand precies kon zeggen wie ze had opgeraapt. Maar iedereen wist wel wie ze niét had opgeraapt. Verder werd het spoedig duidelijk dat de spanningen in de raad van bestuur van de Athlon Groep al enige tijd speelden.

2.

Vanaf het moment dat de spanning bij Jos Joosen toenam, werd hij een ander mens. Zijn optreden kreeg een verkrampt karakter, hij was er voortdurend op uit om welke twijfel of welk vraagteken dan ook op voorhand te corrigeren. Soms konden de anderen in alle oprechtheid twijfelen aan zijn gezondheid (en dan vooral zijn bloeddruk) als hij met zijn rode hoofd steeds vaker problemen zag waar ze niet waren. Verder was hij voortdurend op zoek naar steun. Het werd met enige sympathie gadeslagen: hij had het moeilijk.

Veel tijd voor dergelijke beschouwingen had de raad van commissarissen evenwel niet. Aan de orde was de discussie over de nieuwe strategie. Op advies van Henri van Heugten, een van de commissarissen van de VSN-groep, had het gerenommeerde organisatieadviesbureau ADL de pen ter hand genomen en in goede samenwerking met de dagelijkse leiding werden de contouren van de nieuwe strategie steeds duidelijker.

Als er iets was waar Chris Nyqvist aan hechte, was het wel het creëren van draagvlak, alle neuzen in dezelfde richting. In een tussentijdse rapportage aan de raad van commissarissen maakte hij duidelijk dat het goed ging en dat voor de zomer het proces zou worden afgerond.

Maar het was een vreemde vergadering geweest. Ondanks de positieve rapportage en de duidelijke antwoorden op de gestelde vragen had er geen lachje afgekund. De sfeer was onwerkelijk geweest. Net alsof sommigen iets hadden willen zeggen of vragen, maar dat toen het erop aan kwam niemand durfde. Van Heugten, commissaris namens de minister van Financiën, had menigmaal al te nadrukkelijk het plafond bewonderd. Zochten zijn ogen niet het plafond, dan was er een diepgaande interesse voor mogelijk aanwezige pluisjes op zijn klassieke blazer, zonder uitzondering in combinatie met een onbestemd soort grijze broek, het uniform voor ambtenaren van zijn niveau. Gerrit Blom, vertegenwoordiger in de raad namens de minister van Verkeer en Waterstaat, meestal een schuchter mens, rommelde nadrukkelijk met zijn stukken. In tegenstelling tot Van Heugten

vormde de kleding van Blom een voortdurende worsteling tussen het verlangen naar frisse lucht en het gebrek daaraan als gevolg van het niveau van zijn functie. Het resultaat was een combinatie van een Schotse blazer, een blauwe broek en een poging de afstand tussen die twee te overbruggen door een te felgekleurde stropdas.

Ruud Vreeman, de oud-vakbondsman en tegenwoordig Kamerlid en medevoorzitter van de PvdA, maakte tekeningetjes. Zoals altijd was Vreeman onbestemd gekleed. Deze keer overheerste een onduidelijk soort groen. Zijn pantalon had dezelfde kleur groen gezocht als het jasje, maar niet gevonden. Zoals gewoonlijk had Ruud er net zo goed niet kunnen zijn: hij kon zo muisstil aanwezig zijn dat de enkele keer dat hij was verhinderd, hij ook nauwelijks werd gemist.

Benno ter Kuile, evenals de voorzitter hooggeleerd, maakte voortdurend aantekeningen. Chris Nyqvist kende hem alleen in een grijs kostuum met standaard een wit overhemd. Zelfs zijn stropdas was standaard. Van modieus denken kon hij niet worden beticht. Hij had duidelijk tien jaar geleden in één keer een tiental kostuums laten maken. Door deze voorraad was hij blijkbaar nog lang niet heen. Benno was waarschijnlijk uiterst deskundig in zijn vak, want zo gedroeg hij zich wel, maar in zijn functie van commissaris van de VSN-groep was zijn bijdrage toch niet altijd heel substantieel te noemen. Het was duidelijk dat hij meende een natuurlijk gezag uit te stralen. Hopelijk waardeerden zijn studentes zijn ietwat pompeuze presentatie wél.

Jos Joosen deed al te nadrukkelijk zijn best te laten blijken dat er met hem niets aan de hand was. Zijn zenuwtic – het op de plaats strijken met zijn rechterhand van een uit zijn krachten gegroeide haarlok om zijn toenemende kaalheid te bedekken – wees eerder op het tegendeel. De enige die zich gewoon gedroeg, was de president-commissaris, Arnold Walravens. Meestal onopvallend gekleed in een bruin kostuum dat hem goed stond, aangezien het zijn gezicht meer warmte gaf, zat hij de vergadering voor, kennelijk in de hoop dat deze zeer snel afgelopen zou zijn.

Aanvankelijk dacht Chris dat de merkwaardige sfeer voortkwam uit problemen met een of beide leden van de raad van bestuur. Daarna overwoog hij of het misschien om hem ging. Maar toen er verder niets

uitkwam en men met zijn voorstellen akkoord ging, liet hij beide opties achter zich. Het ging goed met de groep!

Tijdens een extra vergadering van de raad van commissarissen, tevens bedoeld om officieel afscheid te nemen van Cees Bruins en Cor Groenendijk, oud-president-commissaris en oud-commissaris van de vsn-groep, leek er niets aan de hand te zijn. De sfeer was goed. Groot was dan ook Chris' verrassing toen Jos en Henri meenden te moeten stellen dat het volgens hen een goede zaak zou zijn als in het verlengde van het rapport van ADL een ander extern bureau zou worden ingeschakeld. Dat bureau zou, redenerend vanuit de nieuwe strategie, de kwaliteiten van de top van de organisatie moeten beoordelen.

De beide commissarissen hadden de zaak al kortgesloten met de heer Vrakking van de Holland Consulting Groep, die – zo stelde Jos Joosen – in ieder geval voor Chris en Hans Rat, de marketing man in de raad van bestuur, geen onbekende was. De Holland Consulting Groep had immers in een eerder stadium de directie van de Midnet-groep, een dochter van de vsn-groep, geadviseerd.

Dat werd niet ontkend.

Maar had het niet meer voor de hand gelegen dit soort zaken in ieder geval qua uitvoering aan de raad van bestuur over te laten?

'Ach, daar moest je niets bijzonders achter zoeken. Gewoon een beetje enthousiasme van de kant van een tweetal commissarissen, niet meer en niet minder,' aldus Van Heugten, terwijl hij een denkbeeldig pluisje van zijn mouw haalde.

Het was de eerste keer dat Chris Nyqvist de zaak niet meer vertrouwde. Er was altijd wel wat, maar deze keer stonden werkelijk alle seinen op rood en klonk er een doordringend gerinkel van alarmbellen. Hij kon zich niet aan de indruk onttrekken dat Van Heugten en Joosen hadden gekozen voor een uitputtingsslag. Telkens als je dacht dat je er was, was er wel iets anders. Het ene onderzoek was nog niet klaar of het volgende werd aangemeld. Altijd met een positieve ondertoon, dat wel. Maar een kind kon begrijpen dat zulke processen tijd zouden vreten en dat er bij de medewerkers sleet zou ontstaan. Uiteindelijk zouden door dit soort onderzoeken andere belangrijke zaken te weinig aandacht krijgen. Een etmaal heeft nu eenmaal niet meer dan vierentwintig uur.

Hij besloot eens te gaan buurten bij Hans Rat en Ronald van der Zijl – de andere twee leden van de raad van bestuur – bij Hans Spijkerman, de secretaris van de raad van commissarissen, bij Dirk van Setten, de secretaris van de raad van bestuur, Coen Sleddering, het Hoofd Communicatie en bij Anneke van Dijk, het Hoofd Algemene Zaken. Ondanks alle drukte – het vele werk dat nog voor en in de zomerperiode moest worden afgerond – namen ze alle tijd om de situatie te bespreken.

Chris hield niet van gesprekken waardoor mensen zich persoonlijk zouden compromitteren of waarmee ze zichzelf, in het bijzonder hun eigen positie, in gevaar zouden brengen. Hij vroeg raad, hij wilde weten of en wat er verkeerd zat tussen de raad van commissarissen en de raad van bestuur.

Wat kon er in 's hemelsnaam aan de hand zijn? De tent draaide als een tierelier en had voldoende potentie om door te groeien. De overheid, en dan vooral de minister, was daar weliswaar niet altijd even gelukkig mee – het leek er wel eens op dat ze de vsn-groep willens en wetens klein wou krijgen. Maar dat kon, als de politieke vlag er anders bij ging hangen, morgen weer anders zijn. Zou dat de commissarissen dwarszitten?

Hans Spijkerman kwam niet veel verder dan dat hij het idee had dat er hier en daar wat persoonlijke spanningen waren. Chris zou er goed aan doen eens een keertje te gaan eten met andere commissarissen dan alleen de president-commissaris.

Dirk van Setten, als altijd de diplomaat, enigszins onderkoeld en zijn woorden heel voorzichtig kiezend, herleidde de situatie tot het algemene spanningsbeeld, dat door de overheid veroorzaakt werd. Immers, de minister werd geacht een standpunt in te nemen dat ongetwijfeld tot lange en diepgaande discussies zou leiden, maar dat in wezen wel eens strijdig zou kunnen zijn met het belang van de vsn-groep. De overheidscommissarissen zouden daar ongetwijfeld mee worstelen.

Coen gaf een analyse van ieder lid van de raad van commissarissen. Hij ging ervan uit dat uiteindelijk de raad van commissarissen de

aandeelhouder te vriend zou willen houden. Het was duidelijk dat de zaak er dan niet best uitzag. Immers Gerrit Blom, benoemd door de minister van Verkeer en Waterstaat, en Henri van Heugten, benoemd door de minister van Financiën, zouden de kant van de overheid kiezen. Zij zouden moeten kiezen tussen het belang van de vsn-groep of de minister. Ruud Vreeman, medevoorzitter van de Partij van de Arbeid, zou wellicht klem kunnen raken in zijn partij of zijn fractie. Van enige affiniteit met de vsn-groep was bij hem tot nu toe niet veel gebleken. In feite was hij slechts geïnteresseerd in de factor arbeid. Als het spannend werd, zo stelde hij, zou hij altijd kiezen voor het beleid van het zittende kabinet. Benno ter Kuile zag hij de koers van de president-commissaris, Arnold Walravens volgen. Arnold was ooit binnengekomen als commissaris namens de factor arbeid. In het meest gunstige geval bleef hij een vraagteken. Jos Joosen was een probleem op zich. Hoe dan ook, het 'eeuwige' dilemma zou zich als het fout ging in alle opzichten voordoen. Het zou eigenlijk niet mogen. Immers, de commissarissen werden geacht het belang van de onderneming te dienen en de dubbele petten zouden geen probleem mogen zijn.

In grote lijnen was dat ook het beeld van Anneke van Dijk.

Chris besloot het advies van Hans Spijkerman, de secretaris van de raad van commissarissen, als eerste op te volgen: hij zou een hapje gaan eten met Jos Joosen en Henri van Heugten.

3.

Chris Nyqvist kwam voort uit een mengelmoes van politieke, maatschappelijke en godsdienstige overtuigingen. Als oudste kleinzoon zat hij op zondagmorgen bij zijn grootvader op schoot in de kring der mannen. De vrouwen vormden hun eigen kring; daar hoorde hij niet meer thuis. Dat lag achter hem.

Iedere zondag slurpte hij zijn portie sociaal-maatschappelijk en politiek voedsel op, de resultante van verhitte debatten over actuele onderwerpen.

Hij kreeg de liefde voor de politiek met de paplepel ingegoten.

Op het gymnasium hadden de verschillende systemen al geen geheimen meer, nog voordat het boek over de staatsinrichting was opengeslagen. Op jonge leeftijd had hij al de lengte die kenmerkend was voor een Nyqvist, bijna twee meter. Zijn donkerblonde haar verloor met de jaren meer terrein en zijn hoger wordende voorhoofd werd gebroken door een forse bril. Hij hoefde er niets voor te doen, zijn aanwezigheid ging nooit onopgemerkt voorbij. Zijn postuur deed het werk. Hij was als vanzelfsprekend altijd goed gekleed, met een voorkeur voor blauw en grijs, doorgaans met witte krijtstreep. Standaard was ook het witte overhemd met de gouden manchetknopen en de klassieke stropdas met gouden dasspeld. Het geheel werd afgerond met schoenen van Engelse leest.

Hij was een harde werker. 's Morgens om zeven uur werd hij wakker vóór de wekker afging. Hij ging nooit voor twaalf uur naar bed. In het weekend sliep hij sinds zijn scheiding op zaterdag uit tot half tien, ontbeet in kamerjas en ploegde zijn weg door de kranten en bladen die zich in de loop van de week naast de leren fauteuil hadden opgestapeld. Rond twaalf uur, half een besteedde hij in de badkamer een half uur aan zichzelf. Daarna deed hij enkele boodschappen en trok zich vervolgens terug in zijn studeerkamer, de loodgiertertassen aan weerszijden als onderlegger.

Hoe vreemd het ook mag klinken, hij had het naar zijn zin. De zaterdagavond bracht hij door in volstreekte ledigheid, onderuitgezakt

voor de tv, als de agenda niet een ander patroon voorschreef. Zondag was de rustdag, de dag voor de restanten, de dag van actieve dan wel passieve sportiviteit.

Als vanzelfsprekend rolde hij in de politiek, eerst in zijn vrije tijd als lid van de gemeenteraad en uiteindelijk als wethouder van Den Haag.

Waar hij kwam verdween besluiteloosheid en kwam daadkracht in haar plaats. Den Haag was één grote bouwplaats. Politieke discussies die decennia lang tot een complete impasse hadden geleid, kwamen ten einde. In de tijd van pacten met collega-wethouders, was zijn woord zijn woord. Hij gunde iedereen zijn deel van het succes en zorgde voor tempo, tempo en nog eens tempo. Loyaliteit stond boven alles. Hij maakte uiteraard niet alleen vrienden, maar vijandigheden deerden hem niet: het ging om de zaak.

Had hij zijn politieke belangstelling van zijn vaders kant, van zijn moeders kant had hij zijn commerciële talent. Het was de combinatie die hem deed scoren. Boven interviews met hem stonden koppen als “De managerpoliticus” of “Den Haag doet eindelijk zaken”.

Het waren mooie tijden geweest in Den Haag. Maar aan alles komt een eind en in 1986 had hij, voor de tweede keer lijsttrekker, verloren. Bovendien kwam zijn partij, de vvd, niet meer terug in het college. Het was dus mooi geweest.

Hij stortte zich op zijn zaken, zorgde als vanzelfsprekend voor groei en was oprecht verrast toen in september 1986 de directeur-generaal van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat hem verzocht commissaris te worden van de nv Aandelenbezit Streekvervoer, houdstermaatschappij voor de overheid van de aandelen van de streekvervoerb企业. Hij reageerde positief. Het antwoord luidde eveneens positief toen hem later de vraag werd gesteld of hij voorzitter van de raad van bestuur van de vsn-groep wilde worden.

Zijn huwelijksleven hield niet over. Vanaf zijn tweede periode als wethouder was het bergafwaarts gegaan. Zijn vrouw verliet hem eind 1990. Tijdens de rit was het huwelijk verworden tot een vorm van samenwonen, met respect voor elkaar, maar daar bleef het ook bij. Dochterlief koos voor mama, de jongste zoon voor papa. De oudste zoon was snel getrouwd.